

ПОСЛОВНО ПРАВО

УГОВОР О ШПЕДИЦИЈИ

Уговор о шпедицији је такав уговор о обављању привредних услуга у коме се једна уговорна страна - **отпремник** обавезује да ради превоза одређене ствари закључи у своје име, а за рачун налогодавца уговор о превозу и друге уговоре потребне за извршење превоза, као и да обави остале уобичајене послове и радње, а друга уговорна страна - **налогодавац** се обавезује да му исплати одређену накнаду.

Укратко се може рећи да је предмет уговора о шпедицији организовање превоза робе. Посао шпедитера састоји се из вршења техничких операција и правних радњи - паковање робе, сређивање и сортирање робе, чување робе, уговори које шпедитер закључује са трећим лицима у сврху реализације налога комитента, а у вези су са отпремом, односно допремом робе.

Шпедиција је по својој правној природи мешовити правни посао. Она се састоји из елемената комисиона, превоза и ускладиштења.

Правна теорија и пословна пракса разликују неколико врста и посебних облика шпедиције, и то су: фиксна, збирна и “del credere” шпедиција.

Фиксна шпедиција се огледа у томе што шпедитер преузима обавезу да обави шпедитерске услуге и друге уговорене услуге, сам или уз ангажовање других лица уз одређену фиксну накнаду.

Код **збирне шпедиције** је у интересу комитената да шпедитер може, осим ако је то уговором о шпедицији изричито или прећутно искључено, организовати збирну шпедицију: отпремити робу више својих комитената на превоз једним превозним средством, једним уговором о превозу и једном превозном исправом.

„**Del credere**” шпедиција се карактерише тиме да шпедитер, који по правилу не одговара за рад других лица којима се служи у извршењу уговора, може уговором преузети такву одговорност, уз увећану провизију, што представља посебну врсту шпедиције, која се аналогно одговарајућој врсти комисиона може назвати „del credere” шпедиција. Одговорност шпедитера не замењује одговорност лица којима се служи у извршењу уговора - њихова је одговорност **солидарна**.

Обавезе шпедитера

Шпедитер има више обавеза према комитенту, као своме налогодавцу.

Упозорење на недостатке налога - Шпедитер је дужан да без одлагања обавести комитента о недостацима налога за извршење шпедитерског посла, нарочито оних који комитента излажу већим трошковима и штети, иначе одговара за штету проузроковану пропуштањем тога обавештења. Налогодавац може да инсистира на извршењу свога налога, без обзира на шпедитерово упозорење, и у том случају шпедитер не одговара за последице извршења таквог налога.

Упозорење на недостатке паковања - Шпедитер је дужан да стручно процени да ли је ствар коју отпрема добро упакована и да ли је паковање у таквом стању да омогућава сигуран и јефтинији превоз. Ако ствар није упакована или није за превоз спремна како треба, шпедитер је дужан да упозори комитента на те недостатке и сачека да их комитент склони.

Чување интереса комитента - Шпедитер је дужан да у извршавању уговора о шпедицији поступа онако како то захтевају интереси комитента. Интереси комитента су, пре свега, оно на шта је комитент указао шпедитеру да су његови интереси и како да се оствари заштита тих интереса. Ако комитент шпедитеру није указао на своје интересе, њих процењује сам шпедитер као добар превозник.

Поступање по упутствима комитента - Шпедитер је дужан да поступа по упутствима комитента која је дао у диспозицији којом је дао налог за отпрему. Тим упутствима комитент указује на своје интересе у превозу и шпедитер је дужан да их се придржава.

Одговорност за друга лица - У извршењу уговора о шпедицији учествују и друга лица у различитим својствима: као превозници, складиштари, подшпедитери, међушпедитери и друго. Шпедитер их ангажује и одговара за њихов избор или за њихов рад, или и за њихов избор и за њихов рад. Шпедитер одговара за избор превозиоца, као и за избор других лица са којима је, у вези са извршењем комитентовог налога, закључио неки уговор. Шпедитер одговара за рад другог шпедитера коме је поверио извршење комитентовог налога за отпрему уместо да га сам изврши. Овај други шпедитер зове се подшпедитер.

Царинске радње и плаћање царине - Код међународне шпедиције шпедитер је дужан да спроводи потребне царинске радње и исплати царинске дажбине у своје име, а за рачун комитента. Уговором о шпедицији предвиђа се да шпедитер то уради у име комитента, а не у своје име, чиме се шпедитер ограничава од евентуалне оговорности за царинске прекршаје комитента.

Осигурање пошиљке - Шпедитер је дужан да на терет комитента осигура пошиљку у случају: када га на то обавезује закон, када је то предвиђено уговором о шпедицији, када је уговором са трећим лицем које обавља неку услугу у вези са пошиљком шпедитер преузео обавезу да исту осигура, јер то треће лице под тим условом прима извршење услуге.

Полагање рачуна - Након извршеног шпедитерског посла шпедитер полаже рачун своме комитенту о обављеном послу - подноси извештај шта је све урадио за комитента и које је све трошкове при томе имао који терете комитента; подноси обрачун накнаде за обављене шпедитерске услуге и преноси на комитента права и овлашћења шпедитера према трећим лицима која потичу из односа извршене отпреме за рачун комитента.

Обавезе комитента

Обавезе комитента су да шпедитеру исплати надокнаду за посао обављен по његовом налогу и да му надокнади потребне и корисне трошкове за извршење тога посла.

Накнада за обављени посао је противвредност услуге коју је шпедитер извршио за комитента. Одређује се уговором и то према обиму и сложености шпедитерског посла, дужини времена ангажовања шпедитера, дужини превозног пута, вредности пошиљке и других мерила од утицаја за њено одређивање. Поред накнаде за извршену шпедитерску услугу, шпедитер има право на накнаду и за додатне услуге: ускладиштење комитентове робе, контролу квалитета те робе и слично. Накнада за све услуге плаћа се према тарифи организације која их обавља као своју делатност.

Комитент је дужан да шпедитеру накнади **потребне и корисне** трошкове. Потребни трошкови су они трошкови који су били нужни и које шпедитер није могао избећи: плаћање царине, плаћање цене превоза пошиљке и слично. Режијски трошкови обухваћени су накнадом за извршене услуге, па не улазе у потребне трошкове. Корисни трошкови су трошкови који су учињени у интересу комитента, на пример, трошак контроле робе сумњивог квалитета и слично.

УГОВОР О ПРЕВОЗУ

Уговор о превозу је уговор којим се једна уговорна страна, **превозилац**, обавезује да неку ствар или неко лице превезе на одређено место, а **пошиљалац ствари, односно путник** се обавезује да превозиоцу за извршени превоз исплати одређену накнаду.

Битни елементи овог уговора су предмет уговора и накнада за превоз.

Предмет уговора је **превоз ствари или путника** од једног места до другог.

Место од кога се ствар превози зове се **место отпреме**, а место до кога се ствар превози **место опредељења**, а ствар која се превози **пошиљка**.

УГОВОР О ПРЕВОЗУ ПУТНИКА је такав уговор код којег се једна уговорна страна (превозилац) обавезује да изврши превоз одређеног лица, за одређено време, на одређеној релацији са гаранцијом безбедности и сигурности путника док се друга уговорна страна (путник) обавезује да за то плати превознину односно путну карту.

Како је и ово **двострано обавезујући** уговор, то су обавезе на страни обе стране уговорнице.

Обавезе превозиоца су пријем на превоз сваког путника (осим у случају непостојања капацитета када је превозилац принуђен да одбије закључење ове врсте уговора са путником), објављивање општих услова превоза, гаранција сигурности путницима, издавање путне карте, поштовање рокова у којем путници треба да буду превезени као и додатне услуге које могу уговором о превозу бити уговорене.

Одговорност превозиоца установљена је како за случајеве повреде безбедности и сигурности у току превоза путника, тако и за кашњење и прекид путовања.

Путник је дужан да купи путну карту. То представља кључни услов за закључење овог уговора. Само постојање карте на страни путника не чини његову обавезу извршеном с обзиром да је у склопу те обавезе и обавеза коришћења карте на онај начин како је то предвиђено правилима путовања.

УГОВОР О ПРЕВОЗУ ПРТЉАГА је несамоосталан, акцесорни уговор, који се закључује као пратећи уговор приликом закључивања **уговора о превозу путника**.

Неопходно је извршити разликовање између две најосновније поделе пртљага и то на **ручни и регистровани пртљаг**. Ручни пртљаг представља ситнији пртљаг и најчешће се превози тако што га путник носи са собом.

Регистровани пртљаг је пртљаг који због обимности или веће тежине и терета мора бити одвојен од путника и предат на превоз у посебној прегради превозног средства, тзв. пртљажник. Приликом предаје таквог пртљага, путник и превозилац размењују пртљаг и тзв. пртљажницу која представља адекватну исправу о предатом пртљагу.

Обавезе превозиоца су пријем ствари, тј. пртљага на превоз до одређеног места, затим издавање адекватне исправе о закљученом уговору о превозу пртљага (тзв пртљажнице) и издавање односно предаја пртљага по обављеном превозу лицу које презентира поменућу исправу.

УГОВОР О ПРЕВОЗУ РОБЕ МОРЕМ

Уговор о превозу робе морем је такав уговор код којег се једна уговорна страна – бродар, обавезује да изврши превоз одређене робе или превоз одређеним бродом, док се друга уговорна страна - наручилац превоза, обавезује да за то плати возарину.

Битни елементи овог уговора су: **предмет превоза, превозна релација и возарина односно цена овакве привредноправне услуге.**

Постоје различити облици овог уговора у зависности од предмета уговора о превозу.

Најважнији су следећи:

- **возарски** (код којег се бродар обавезује да изврши превоз на одређеној релацији);
- **подбродарски** (код којег наручилац превоза када не искористи цео простор ангажованог брода, закључује са другим лицима уговор о превозу како би искористио капацитете брода и на тај начин смањио трошкове свог превоза);
- и други бродарски уговори.

Обавезе бродара су:

- **Оспособљавање нарученог брода** за превоз и његово постављање на уговорено место ради укрцаја робе.

- Извршење **укрцаја робе**, која је предмет самог превоза, уређују најчешће уговорне стране између себе, и то правно трговачким инструментима чији је циљ реализација транспортних уговора. Ти уговорни инструменти које право систематски уређује називају се транспортне клаузуле. Када уговорне стране нису међусобно уредиле питање укрцаја овим клаузулама, то је обавеза бродара и укрцај робе врши се у тачно предвиђеним интервалима који се називају стојнице.

- Издавање **коносмана**. **Коносман је** исправа о предатој роби на превоз и у себи синтетички одређено стварно право на предату робу. На основу те исправе, односно података који су у њој наведени, врши се предаја робе лицу којем је она упућена, а које је у коносману назначено. Коносман остаје код крцатеља.

- **Чување робе** је значајна обавеза бродара.

- **Превоз робе предвиђеним путем** и поштовање налога у погледу превоза које изда његов наручилац.

- **Искрцавање робе и предаја терета** примаоцу робе представља последњу обавезу бродара чиме се завршава уговор о превозу робе.

Бродарева права су:

- **возарина**, која се може уредити на различите начине (по временским, јединицима обрачуна, по јединици терета, паушално, итд).
- **накнада трошкова и штете** коју проузрокује роба својим кварљивим или неким другим својствима.
- **право законске залогe** на стварима које су предмет превоза, а чијом би се евентуалном продајом намирило потраживање бродара у погледу возарине (ако наручилац не би исту исплатио на уговорен начин.)

Посебно питање је **одговорност бродара** јер обављање превоза морем често подразумева велике ризике и опасности, како за брод и његову посаду, тако и за терете који се на њему налазе. То је довело до тога да одговорност бродара буде лимитирана - унапред је предвиђена максимална накнада по основу одговорности бродара за штету која је настала на броду. Начини њеног одређивања могу бити различити и то по јединици терета, по величини брода или пак по тежини изгубљеног или уништеног терета. Одговорност ће ипак бити неограничена у случају квалификоване кривице бродара, тј. крајње непажње или намере.

Уговор о превозу робе ваздушним путем - једна уговорна страна, тј. превозилац обавезује се да изврши превоз одређене робе на одређеној превозној релацији и то за одређено време, док се друга уговорна страна односно наручилац обавезује да за то исплати превозиоцу одређену накнаду.

Битни елементи уговора су предмет уговора, превознина и превозна релација.

Обавезе превозиоца:

- извршење превоза на уговорени начин и поштовање налога које упути наручилац у складу са правилима и обавезама у домену ваздушног превоза);
- издавање теретног (товарног листа);
- предаје робе примаоцу.

Права превозиоца су:

- право на превознину;
- право на накнаду трошкова и штете коју је проузроковала роба неким својим кварљивим својствима и
- право законске залогe на стварима које су предмет превоза ради евентуалног намирења потраживања превозиоца.

Уговор о превозу робе железницом је уговор код којег се једна уговорна страна, железница, појављује као превозилац која се обавезује да изврши превоз одређене робе и то у одређеном року, у неоштећеном стању, на одређеној превозној релацији, док се друга уговорна страна, односно наручилац, обавезује да за то плати превознину.

У зависности од критеријума који их међусобно разликују можемо говорити о различитим врстама железничког превоза и то: међународни и домаћи; јавни и нејавни; линијски и слободни; редовни превоз и превоз у сигурном року, итд.

Наручилац превоза је у обавези да наручи железничка кола за превоз робе. Роба коју предаје на превоз мора бити уредно упакована и означена. Робу предаје на превоз уз уредне транспортне исправе. Обавеза на страни наручиоца превоза је и плаћање превоза и текућих трошкова.

Обавезе превозиоца, односно железнице су:

- обавеза закључења уговора;
- оспособљавање и стављање кола за превоз на располагање;

- пријем робе и исправа;
  - утврђивање својстава, тј. тежине и карактеристика терета;
  - издавање товарног листа;
  - по извршеном превозу железница мора да обавести примаоца о приспелој пошилици;
- издавање робе предајом товарног листа,
- утврђивања стања пошилике итд.

Права на страни железнице су:

- право на превознину,
- право на накнаду трошкова,
- право на накнаду штете и
- право законске залогe на стварима које су предмет превоза.

Уговор о превозу робе друмом - Уговор о превозу робе друмом је такав уговор код кога се једна страна, односно превозилац, обавезује да изврши превоз одређене робе на одређеној превозној релацији за одређено време, док се друга уговорна страна, односно наручилац превоза, обавезује да за то плати предвиђену накнаду.

И код овог уговора **битни елементи** су предмет уговора, што представља превоз робе, затим пут којим треба да се превезе роба и превознина.

Превозилац је у обавези да стави на располагање одређено возило на уговореном месту, да прими робу која је предмет превоза и изда товарни лист. Обавезан је да превоз изврши уз поштовање захтева и налога наручиоца уколико су у складу с правилима саобраћаја и начина извођења превоза. Мора да чува робу и обавести примаоца исте када је допреми до одредишта.

Превозилац има право на превознину као и на накнаду трошкова и евентуалне штете коју би могла да проузрокује роба својим својствима. Такође полаже и право залогe на стварима које су предмет превоза како би превозилац обезбедио своја потраживања у случају да их наручилац превоза добровољно не изврши.

Уговор о комбинованом превозу робе – је уговор код којег се једна уговорна страна, односно организатор превоза обавезује да организује превоз одређене робе, али тако што ће ангажовати више превозиоца и то из најмање две врсте превоза, издајући једну исправу и по правилима јединствене одговорности.

Та одговорност може бити:

- **Јединствена**, односно независна од правила која се односе на грану превоза у домену које је и настала штета.

- **Мрежаста**, тако што ће организатор одговарати по правилима одговорности која се односе на ону врсту превоза у домену које је и настала штета, али је недостатак у томе што се не може увек утврдити на ком делу пута је настала штета на роби.

- **Мешовита**, која подразумева примену правила одговорности за организатора која се односе на врсту превоза у домену којег је и настала штета када се зна где је она настала, а уколико се не зна где је штета настала овај систем се коригује системом јединствене одговорности. Претпоставка губитка робе постоји уколико роба не буде испоручена примаоцу у року од 90 дана.

Оно што је од изузетног значаја за послове комбинованог превоза робе јесте издавање исправа о тако уговореном превозу. Те исправе називамо исправама комбинованог превоза робе. Међу њима, као најзначајније, можемо поменути следеће: bimco, fiata, switchback, network и др.

КОНТРОЛНА ПИТАЊА

- ▶ **Дефинишите појам уговора о шпедицији.**
- ▶ **Које врсте шпедиције постоје?**
- ▶ **Наведите обавезе шпедитера.**
- ▶ **Који су битни елементи уговора о превозу?**
- ▶ **Дефинишите уговор о превозу путника.**
- ▶ **Која правила важе у случају превоза регистрованог пртљага?**
- ▶ **Које су обавезе бродара код уговора о превозу робе морем?**
- ▶ **Која права има превозилац код уговора о превозу робе ваздушним путем?**
- ▶ **Шта је уговор о комбинованом превозу робе?**